

УДК 371.132

М. І. БЕРЕГОВА

м. Миколаїв

masynya_epur@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті подано визначення таких понять як «деонтологія», «педагогічна деонтологія», спираючись на дослідження видатних педагогів минулого та сучасності. Проаналізовано основні дослідження науковців із деонтологічної підготовки корекційних педагогів. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури автор подає визначення деонтологічної компетентності корекційного педагога та її основні компоненти.

Ключові слова: деонтологія, педагогічна деонтологія, компетентність, деонтологічна компетентність корекційного педагога.

В останні роки дефектологія активно розвивається, з'являються інноваційні напрями корекційно-розвивальної роботи, розробляються нові способи корекції мовленнєвих порушень. Дослідники виділяють різноманітні шляхи оптимізації корекційно-розвивальної роботи, удосконалення професійної майстерності корекційних педагогів. Особливу увагу науковці звертають на деонтологічну підготовку корекційних педагогів.

Використання деонтологічного аспекту у підготовці майбутніх корекційних педагогів зумовлено тим, що сучасні освітні установи потребують висококваліфікованих фахівців, які мають ґрунтовні теоретичні знання з корекційної педагогіки, спеціальної психології, дисциплін медико-біологічного циклу, інформаційних технологій, вміють на високому педагогічному рівні взаємодіяти із всіма учасниками корекційно-виховного процесу.

Мета: проаналізувати теоретичні дослідження деонтологічної підготовки корекційних педагогів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, наукових досліджень деонтології, проблем професійної підготовки педагогічних працівників, дозволяє визначити різноманітні аспекти дослідження проблеми: розкриття загальних основ деонтології (І. Бентам, І. Кант, Дж. Милль, П. Сорокин), характеристики певних аспектів професійної деонтології (М. Петров, Л. Лещинський, Е. Вагнер, К. Левітан, О. Скакун, С. Сливка, В. Горшеньов, І. Бенедик, О. Шмоткін), визначення аспектів

професійної культури педагогічних працівників (С. Архангельський, Є. Барбіна, О. Бойко, М. Васильєва, С. Гончаренко, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Євтух, Н. Кузьміна, Л. Нечепоренко, О. Пехота, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Л. Спирін, Т. Сущенко, В. Канкалик та ін.), проблеми освіти дорослих (Б. Ананьєв, В. Арешонков, С. Болтівець, О. Бондарчук, С. Вершловський, С. Змейов, Ю. Кулюткін, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Пуцов, Т. Сорочан, М. Скрипник) тощо.

Різноманітні аспекти деонтологічної підготовки корекційного педагога вивчали В. Бондар, Л. Гренюк, С. Миронова, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Н. Савінова, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Томіч, М. Шеремет та ін.

Поняття «деонтологія» застосовують до багатьох сфер професійної діяльності людини: медичної, юридичної, управлінської, педагогічної, при чому у різних галузях науки воно має неоднозначне тлумачення. Термін «деонтологія» у 1834 році ввів англійський філософ І. Бентам, який вжив його для позначення учення про моральність. Деонтологія – розділ етики, у якому розглядається проблема обов'язку та обов'язкового [11, 57].

У сучасній філософії деонтологія, зазвичай, трактується як етика обов'язку, яка відрізняється від етики добра, або аксіології [8, 134].

Деонтологія – розділ етики, що вивчає проблеми обов'язку, сферу обов'язкового, всі форми моральних вимог та співвідношення їх [10, 678].

За українським дефектологічним словником, деонтологія – розділ етичної теорії (учення про мораль), у якому розглядаються проблеми обов'язків, моральних вимог і норм. Це сукупність етичних норм, яких дотримуються працівники при виконанні своїх фахових обов'язків [2, 132].

Загальні основи деонтології розкрито у працях І. Бентама, І. Канта, Дж. Мілля, П. Сорюкіна; характеристика окремих аспектів професійної деонтології подана у дослідженнях М. Петрова, Л. Лещинського, Є. Вагнера, О. Скакуна та інших.

Необхідність особливої підготовки вчителя на основі усвідомлення ним певних вимог до власної педагогічної діяльності відзначали такі видатні педагоги минулого як П. Блонський, А. Дистервег, Я. Коменський, А. Макаренко, І. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький тощо.

Термін деонтологія у педагогіці запровадив у 1994 році К. М. Левітан. На його думку, педагогічна деонтологія має розробляти правила і норми поведінки учителя у сфері його професійної діяльності [5].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що висвітленням питань професійної підготовки педагога займалися С. Архангельський, Є. Барбіна, А. Бойко, М. Васильєва, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, М. Євтух, Н. Кузьміна, М. Лазарєв, В. Лозова, А. Мудрик, Л. Нечепоренко, О. Пехота, І. Прокопенко, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Л. Спирін, Т. Сущенко, Н. Тарасевич, Г. Троцько, Р. Хмелюк та інші.

Низка праць присвячена дослідженню психологічних, педагогічних і культурологічних аспектів формування моральних уявлень учителя та ціннісних орієнтацій, переконань, принципів на різних етапах становлення його як фахівця (К. Гавриловець, Е. Гришин, В. Давидов, В. Журавльов, Л. Мітіна, В. Сластьонін). Сучасною педагогічною наукою визначено перелік професійно значущих якостей особистості вчителя, сформованість яких є необхідною умовою для виконання ним професійних обов'язків (Ф. Гоноболін, Е. Гришин, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін.).

Проблему формування культури майбутнього педагога досліджували О. Барабанщи-

ков, В. Гриньова, І. Ісаєв, В. Сластьонін і інші. Галузь культури професійного спілкування досліджували такі науковці як В. Грехнев, В. Кан-Калік, О. Леонтьєв, А. Мудрик та ін. Розвиток творчого потенціалу вчителя розкривається у дослідженнях Ю. Бабанського, Т. Гераже, В. Загвязинського, В. Кан-Каліка, Ю. Кулюткіна та ін.

Теоретичним підґрунтям педагогічної деонтології є педагогічна етика, яка є базовою складовою формування компетентності педагога та визначає етичні принципи його професійної поведінки у взаємостосунках з учнями, їх родичами, колегами по роботі та суспільством у цілому, тому із поняттям деонтологічної підготовки тісно переплітається поняття компетентності педагога.

За словником, компетентний означено так: 1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; 2) який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 3) який має певні повноваження; повноправний, повновладний [10].

Вперше у науковий апарат категорія «компетенція» була введена у 1960–1970 рр. У цей же період створюються передумови розмежування понять компетенція-компетентність. У 90-ті роки ХХ століття поняття «професійна компетентність» увійшло у педагогічну лексику і стало предметом спеціального вивчення. Проте, і зараз не існує єдності у розумінні сутності термінів «компетенція» і «компетентність».

У сучасній педагогічній науці поняття «компетентність» використовується для опису кінцевого результату навчання, а поняття «компетенція» набуває значення «знаю, як» на відміну від раніш прийнятого орієнтира в педагогіці «знаю, що» [1, 12].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки при визначенні вимог до випускника вищих навчальних закладів широко застосовується термін «професійна компетентність».

Питаннями структури і сутності понять термінів «компетенція» і «компетентність» у галузі освіти займалися Н. Бібік, Н. Кузьміна, П. Борисов, С. Шишов, Дж. Равен, В. Краєвський, А. Хуторський та ін.

Розглядаючи професійні компетенції, більшість дослідників виділяють прості

(базові) компетенції, що формуються на основі знань, умінь, здібностей, що легко фіксуються, виявляються в певних видах діяльності, та ключові компетенції, надзвичайно складні для обліку і виміру, що проявляються у всіх видах діяльності, в усіх взаєминах особистості зі світом, характеризують духовний світ особистості та сенс її діяльності [6].

Доктор педагогічних наук, професор Васильєва М. П. у вітчизняній педагогіці стала основоположником учення про формування деонтологічної компетентності у системі сучасної педагогіки. У її працях обґрунтовано концепцію конструювання змісту деонтологічної підготовки як складника професійної підготовки студентів в умовах вищого навчального закладу з використанням методологічних підходів: системного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного, культурологічного та аксіологічного; розроблено модель змісту деонтологічної підготовки педагога (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний, аналітико-рефлексивний компоненти), умови її впровадження у навчальному процесі вищого навчального закладу [3].

Педагогічна етика є єдиною для різних педагогічних дисциплін. Проте, особливості кожної педагогічної спеціальності визначають неоднакове виявлення загальних принципів у різних дисциплінах.

Професійна діяльність корекційного педагога відрізняється від роботи вчителя у традиційній школі. Корекційно-розвивальна робота із дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, потребує особливих вимог до професійної компетентності педагога, оскільки вона є вирішальним фактором розвитку й навчання [7]. Вирішення поставлених завдань значною мірою залежить від професіоналізму вчителя-дефектолога, його культури, духовності, моральності, тому деонтологічна компетентність відіграє важливу роль у підготовці корекційного педагога, зумовлена значимістю його роботи, необхідністю постійної взаємодії між учасниками педагогічного процесу.

Підготовку майбутніх корекційних педагогів у вищих навчальних закладах вивчали В. Бондар, Л. Гренюк, С. Миронова, Н. Пахомо-

ва, Ю. Пінчук, Н. Савінова, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Томіч, М. Шеремет та ін.

М. Шеремет зазначає, що у підготовці корекційних педагогів визначальною і провідною має бути роль науки. Педагоги ВНЗ мають здійснювати цілеспрямовану підготовку висококваліфікованих кадрів за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями і випускати корекційних педагогів конкурентноспроможних у світовій системі спеціальної освіти [12, 3–5].

Н. В. Савінова зазначає, що професійна компетентність учителя-логопеда визначається як комплексне поняття, що включає теоретичну, практичну, комунікативно-мовну, особистісну складові, які є необхідними для здійснення корекційно-розвивальної та виховної роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку з урахуванням їх індивідуальних можливостей із обов'язковим застосуванням сучасних методів, прийомів, інноваційних технологій і форм роботи із зазначеною категорією дітей та їх родинами з метою надання необхідної допомоги.

Концепція підготовки педагогів корекційної галузі освіти завбачує не лише органічне поєднання практичної та теоретичної підготовки, забезпечення тісних взаємовигідних зв'язків зі школами-інтернатами для дітей із порушеннями психофізичного розвитку, спеціальними дошкільними та соціально-реабілітаційними закладами, але й у створенні сприятливих умов для працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, які зможуть активно, інноваційно, творчо працювати в сучасних умовах реформування освіти [9].

Ми погоджуємося з думкою О. Колишкіна про те, що завданням педагогічної деонтології стосовно корекційної педагогіки полягає в обґрунтуванні високої моралі корекційного педагога, який виховує і навчає дітей із порушеннями фізичного й розумового розвитку. У більш вузькому значенні під деонтологічною компетентністю слід розуміти сукупність етичних норм професійної діяльності фахівців і співробітників, які працюють в корекційних установах. У межах етико-деонтологічної компетенції слід розглядати такт і етикет корекційного педагога, оцінювання

вчинків та дій педагога і всього персоналу навчально-виховних установ з етичних позицій [4, 429–437].

Таким чином, деонтологічна підготовка корекційного педагога характеризується як цілеспрямований і керований процес, який розпочинається у навчальному закладі й продовжується в процесі подальшої роботи, забезпечує його готовність до здійснення нормативної поведінки в різноманітних ситуаціях професійної діяльності. Деонтологічна підготовка має свої цілі, завдання, структуру, функції, комплекс умов й передбачає оволодіння знаннями про нормативну поведінку в різних ситуаціях професійної діяльності корекційного педагога, сформованість деонтологічної компетентності.

Деонтологічна компетентність корекційного педагога – це конкретні вміння та навички, необхідні корекційному педагогу для здійснення корекційно-розвивальної та виховної роботи з дітьми із порушеннями психофізичного розвитку. Деонтологічна компетентність включає у себе різноманітні компоненти, серед яких:

- комунікативна компетентність (корекційний педагог має вміти правильно спілкуватися із дітьми з вадами психофізичного розвитку, їх батьками, психологами, лікарями та іншими спеціалістами);
- психологічна компетентність (здатність корекційного педагога використовувати психологічні засоби в організації взаємодії під час корекційно-розвивального процесу);
- характер особистості – доброзичливість, чуйність, урівноваженість, толерантність, людяність;
- теоретична підготовка (корекційний педагог на високому рівні має володіти не лише знаннями професійно-практичного циклу, а й досконало знати психологію, медико-біологічні дисципліни тощо);
- інформаційна компетентність (володіння інформаційними технологіями, уміння опрацювати різні види інформації);
- здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності;
- етична компетентність (дотримання корекційним педагогом етичних норм та правил поведінки) тощо.

Таким чином, у педагогічній науці є багато досліджень, присвячених деонтологічній підготовці педагогів, проте, досі не розкрито цілісний процес деонтологічної підготовки майбутнього корекційного педагога, спрямованої на формування деонтологічної компетентності, що забезпечує готовність корекційного педагога до здійснення нормативної поведінки в галузі практичної професійної діяльності. Виявлена проблема потребує з'ясування й обґрунтування концепції змісту деонтологічної підготовки корекційного педагога, розробки технології його реалізації в умовах вищого навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / Г. В. Беленька. — К. : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — С. 9—67.
2. Вавіна Л. В. Український дефектологічний словник / Л. В. Вавіна, А. М. Висоцька, В. В. Засенко та ін. ; за ред. В. І. Бондаря. — К. : Милосердя України, 2001. — С. 132.
3. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / М. П. Васильєва; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Харків, 2004. — 38 с.
4. Колишкін О. В. Педагогічна деонтологія вчителя-дефектолога / О. В. Колишкін // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. — № 4. — Суми, 2014. — С. 429—437.
5. Левітан К. М. Педагогічна деонтологія / К. М. Левітан. — Екатеринбург : Ділова книга, 1999. — 269 с.
6. Мартинчук О. В. Компетентнісний підхід до фахової підготовки вчителів-дефектологів для забезпечення освітньої інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку / О. В. Мартинчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. — Серія № 19. — Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наукових праць. — С. 153—158.
7. Миронова С. П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту : монографія / С. П. Миронова. — Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. — 304 с.
8. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / под ред. В. С. Стёпина. — М. : Мысль, 2001. — С. 134.
9. Савінова Н. В. Акутальні проблеми формування професійної компетентності вчителів-логопедів / Н. В. Савінова // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — № 9 (Ч. 1) — 2014. — С. 162—169.
10. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 11. — С. 678.
11. Философский энциклопедический словарь / под ред. Л. Ф. Ильичёва, П. Н. Федосеева. — М. : Советская энциклопедия, 1983. — С. 57.
12. Шеремет М. К. Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі / М. К. Шеремет // Логопедія. — № 1. — 2011. — С. 3—5.

M. BERENOVA
Mykolayiv

THEORETICAL FOUNDATIONS OF DEONTOLOGICAL TRAINING OF DEFECTOLOGIST

The article defines concepts such as «deontology», «pedagogical deontology», based on research of outstanding educators of the past and the present. The basic research of scientists from the deontological training of correctional educators analyzes. The author gives definition of deontological competence correctional educator and its main components on the basis of psychological and educational literature.

Key words: deontology, pedagogical deontology, competence, competence deontological of correctional educator.

М. И. БЕРЕГОВАЯ
г. Николаев

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕОНТОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ КОРРЕКЦИОННЫХ ПЕДАГОГОВ

В статье даны определения таких понятий как «деонтология», «педагогическая деонтология», опираясь на исследования выдающихся педагогов прошлого и современности. Проанализированы основные исследования ученых из деонтологической подготовки коррекционных педагогов. На основе изучения психолого-педагогической литературы автор дает определение деонтологической компетентности коррекционного педагога и ее основные компоненты.

Ключевые слова: деонтология, педагогическая деонтология, компетентность, деонтологическая компетентность коррекционного педагога.

Стаття надійшла до редколегії 17.08.2015

УДК 37.036

Ю. О. БЛУДОВА

м. Харків

julia_bludova@rambler.ru

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ

У статті розкритий вплив естетичного виховання та зокрема художньо-естетичного смаку на розвиток та формування особистості. Визначено, що художньо-естетичний смак – це здатність людини до оцінки творів, предметів, явищ, ситуацій з позиції художньо-естетичного ідеалу, об'єктивне відображення справжніх художньо-естетичних явищ. Описані суть та особливості основних категорій художньо-естетичного смаку: види смаків, форми смаків, модифікації смаків та рівні їх розвитку.

Ключові слова: художньо-естетичний смак, види смаків, форми смаків, модифікації смаків, рівні розвитку смаків.

Модернізація системи освіти спонукає до глибоких соціальних, духовних й економічних зрушень. Національною концепцією виховання дітей і молоді визначено, що становлення української державності, інтеграція в європейське і світове співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури. У зв'язку з цим набуття молодим поколінням соціального

досвіду буття людини з розвиненою духовністю, високою моральною, естетичною культурою передбачає оволодіння цінностями світового і народного мистецтва, а розвиток чуття прекрасного, здатності розуміти і цінити твори мистецтва розглядається як одне із завдань національної системи освіти.

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення має есте-